

Şiddet Davranışı Sıklığı Ölçeğinin Psikometrik Özellikleri*

Orhan TAŞKESEN**, Ahmet Ragıp ÖZPOLAT***

Makale Bilgisi	ÖZET
Makalenin geliş tarihi: 03.5.2020	Bu çalışmanın amacı bireylerin şiddet davranışı sıklığını ölçen bir ölçek geliştirmek ve bu ölçeğin faktör yapısını test etmektir. Araştırmanın çalışma grubunu 2009-2010 eğitim-öğretim yılında eğitim öğretim yapmakta olan Türkiye'nin Marmara, İç Anadolu, Doğu Anadolu, Karadeniz, Güneydoğu Anadolu ve Akdeniz bölgelerinden 7GSSL(RB) ve aynı illerden seçilmiş 7 GL oluşturmaktadır. İllerin ve okulların belirlenmesinde seçkisiz örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Ölçeğinin güvenilirlik çalışmaları esnasında Cronbach Alfa katsayısının, .85 olduğu görülmüştür. 8 maddelik şiddet davranışı sıklığının faktör analizi sonrası toplam varyansın % 50'sini açıklayan öz değeri 4.00'in üzerinde olan tek faktörlü bir yapı ortaya çıkmıştır. Bu yapının doğrulanması amacıyla yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda uyum indeksi değerlerinin ise RMSEA= .051, GFI= .89, CFI= .87, AGFI= .86, NFI= .85, NNFI= .85 ve SRMR= .048 olarak bulunmuştur.
Makalenin kabul tarihi: 24.6.2020	
Anahtar Kelimeler: Şiddet, Saldırganlık, Okulda zorbalık	

The Psychometric Properties of the Scale of the Frequency of Violent Behavior**ABSTRACT**

The purpose of this study, was to develop a scale for violent behavior frequency. For this purpose, the scale of violent behaviour frequency- which was developed by our research team- was administrated to 1700 high school students from 7 regions of Turkey to test its validity and reliability . Kaiser-Meyer-Olkin *measure of sampling adequacy* was used to test the *sampling adequacy*:(.88); and the internal validity of the items was tested with cronbach alpha (.85). To examine the factorial structure of violent behavior frequency, explanatory factor analysis was performed and the scale was found to have a scale factor of 1. Also, to verify this structure, confirmatory factor analysis was performed and resulting scores was χ^2 (536.42) sd (179)($\chi^2 / Sd = 2.99$), RMSEA (.051), GFI(.89), CFI (.87), AGFI(.86), NFI(.85), NNFI(.85) and SRMR(.048)

Keywords: Violence , Aggression, bullying at school.

GİRİŞ

Şiddet'in ne olduğuyla ilgili literatürde birçok farklı tanımlama bulunmaktadır. Bu tanımlamalar kültürden kültüre de değişebilmektedir. Ünsal (1996: 29) Türkçe'ye Arapça'dan geçen şiddet; sertlik, sert ve katı davranış, kaba kuvvet ve Fransızcada karşılığı olan violence; bir kişiye güç ve baskı uygulayarak istediği

*Bu çalışmanın geniş bir biçimi, "Güzel Sanatlar ve Spor Liselerinin Resim Bölümleri İle Genel Liselerde Verilen Görsel Sanatlar Eğitiminin Öğrencilerin Şiddete Yönelik Davranışlarına Etkileri Üzerine Bir Araştırma" başlıklı Doktora tezi olarak 2011 yılında Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tarafından Kabul Edilmiştir.

** Prof. Dr., Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, orhantaskesen@erzincan.edu.tr (ORCID: 0000-0002-8945-3676), Türkiye.

*** Doç. Dr., Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, PDR Anabilim Dalı, arozpolat@erzincan.edu.tr (ORCID: 000-0002-2861-1490), Türkiye.

dışında bir şey yapmak ya da yaptırmak; şiddet uygulama eylemi, zorlama, saldırı, kaba kuvvet, bedensel ya da psikolojik acı çektirme ya da işkence, vurma ve yaralama olarak tanımlanıyor. Bir başka tanımda Michaud ise, (1986: 5-6) şiddetin tanımını dar anlamda, kökeni Latince sert ya da acımasız kişilik, güç anlamında violentia kelimesinden gelen ölçüleri aşan ve kuralları çiğneyen kaba ve çılgın güç, geniş anlamda ise, *karşılıklı ilişkiler ortamında taraflardan biri veya birkaçı, doğrudan veya dolaylı veya dağınık olarak diğerlerinin bir veya birkaçının bedensel bütünlüğüne veya ruhsal bütünlüğüne, mallarına, simgesel ve kültürel değerlerine oranı ne olursa olsun zarar verecek şekilde davranması* olarak yapmaktadır. Bu tanımlamalarda kullanılan öğeler, literatürde aynı zamanda saldırganlık kavramı içinde kullanılmaktadır (Goswami 1995). Bu bağlamda şiddet ve saldırganlığın ayrımı için; saldırganlığın daha çok sebep, şiddetin ise, sonuç olduğu doğrudur. Yani şiddet davranışının kökeninde insanoğlunun saldırgan dürtüleri vardır (Dönmezer,1996). Bu saldırgan dürtüler sonucunda insanoğlu şiddete yönelir (Köknel, 1996). İnsanoğlundaki saldırganlık ve bu saldırganlığın davranış şekli olan şiddeti birçok kuramcı kendi teorileri bağlamında ele almışlardır. Psikoanalitik kuramın kurucusu Freud ve arkadaşlarına göre, insan yapısının derininde sosyalleşmemiş ve kendi ve çevresindekiler için saldırgan eğilimler vardır (Brenner, 1966). Etolog K. Lorenz'e göre, "hayvanlar aleminde, normal koşullarda, aynı türün üyeleri arasında ciddi yaralanma veya ölümler biten saldırganlık enderdir" (Akt.Kaptanoğlu, 2009:8). Lorenz (1996:165) saldırganlığın antropolojik atalarından insana miras kaldığını, gelişimci ruhunun sebep olduğu tavırla icat ettiği silahları, mantığıyla başa çıkamadığı saldırganlık için kullandığını belirtir. Saldırganlığın kökenleri konusunda başka bir görüş ise, kalıtım ve çevre etmenleri üzerinde duran ve daha çok bunlardan birine bağlanan, dayanan ve temellenen, doğuştan donanımcı ve edinilmiş donanımcı görüşlerdir. Köknel'in aktardığına göre (1996: 30) soyaçekimle suç arasındaki ilişkiyi değerlendirme amacıyla yapılan araştırmalarda, DNA'nın saldırgan davranışlarına, şiddet eylemlerine, suça yatkın insanların ortaya çıkmasında rol oynadığına ilişkin veriler elde edilmiştir. Ruh bilimciler, fizyologlar ve felsefeciler saldırganlığın doğuştan olan, içgüdüsel bir fenomen mi, yoksa sonradan öğrenilen bir davranış biçimi mi olduğu konusunda uyuşmazlık içindedirler (Gümüş, 2006). Çoğu araştırmacıya göre ise, şiddetin kaynağı sanıldığı gibi doğuştan gelen dürtüler, sonradan karşılaştığı engellemeler ya da biyolojik nedenlere dayanmaz. " ... Yeniden doğuş ve aydınlanma döneminin aydınları, insanda kötülüğün bütünüyle koşulların sonucunda doğduğunu, bu yüzden insanın seçme durumunda olmadığını savunuyorlardı. Kötülüğü yaratan koşulları değiştirin, insanın doğuştan gelen iyiliği hemen ortaya çıkacaktır, diyorlardı." (Fromm, 2008: 15) Temeli yeniden doğuş ve aydınlanma dönemine kadar dayanabilen düşünce, şiddetin öğrenilen bir davranış biçimi olduğudur. Bu görüşün dayanağı ise, Bandura'nın önce "Sosyal Öğrenme" daha sonra da insanın bilişsel süreçlerinin de etkisini düşünerek "Sosyal Bilişsel Teori" ismini verdiği kuramdır. Kurama göre insanda başkalarını, doğayı, nesnelere yakmaya, yıkmaya, yok etmeye yönelik saldırgan davranışların kaynağı, doğal ve evrensel olan, bütün canlılarda bulunan saldırganlık dürtüsü değildir, öğrenilen bir eylem biçimidir (Köknel, 1996: 28). Bir başka davranışçı kuram yaklaşımıcısı Moeller'e göre (2001: 31) saldırganlıkla ilgili çalışmaların, saldırganlığın bazı formları için engellenmenin her zaman lider rol oynadığını göstermektedir. Saldırganlığın dışavurumu engellenme duygusunu azalttığı, kişinin agresif tavırlarına izin verildiğinde, sonraki saldırganlığının daha düşük seviyede gerçekleştirileceği engellenmenin, bireyde öfke duygusunu ortaya çıkarmakta ve saldırgan davranış için isteklilik meydana getirdiğini ileri sürülmektedir. Bu yaklaşımlardan hareketle şiddet ve saldırganlıkla ilgili olarak birçok çalışma yapılmıştır. Özellikle okullarda şiddet ve saldırganlık davranışını araştıran başta Amerika (Smith ve Sandhu, 2004) olmak üzere Türkiye'de de bir çok çalışma bulunmaktadır. Ancak Bazı gelişmiş ülkelerde Amerika'da olduğu gibi okul şiddetinin istatistikleri tutulabilmektedir ve bu istatistiklere göre şiddet ve saldırganlığın azaltılmasına yönelik belirli eylem planları yapılabilmektedir. Türkiye'de ise, okullarda meydana gelen şiddet olaylarıyla ilgili düzenli bir istatistik bulunmamaktadır (Öğülmüş, 1995). Türkiye'de şiddet ve saldırganlık olaylarıyla ilgili çalışmalara ağırlıklı olarak 2000'li yıllardan itibaren rastlamaktayız

Çetin tarafından (2004) yapılan "Öğrenci Ergenlerin Şiddete Yönelik Tutumları: Yaş ve Cinsiyete Göre Bir İnceleme" isimli araştırmada, elde edilen bulgulara göre, şiddete yönelik tutumlar, cinsiyete göre anlamlı bir

fark göstermektedir ve erkek ergenlerin kız ergenlere göre şiddeti daha çok onaylamaktadırlar. Ayrıca ergenlerin şiddete yönelik tutumlarını yaş faktörüne göre incelerken, ergenlikte yaş arttıkça şiddetin daha az olumlu bulunduğu saptanmıştır

Bilgin, Toros, Çamdeviren, Şaşmaz (2004) tarafından yapılan “Okulda Fiziksel ve Sözel Şiddete Maruz Kalan Çocukların Sosyodemografik Özellikleri: Prevalans Çalışması” isimli çalışmalarında Çocuğa karşı uygulanan şiddetin son yıllarda artış gösterdiği, fakat gerçek sıklığının bilinmediğini belirtmişlerdir.

Ögel ve arkadaşlarının (2005) İstanbul ilinde 15 ilçede rastgele seçilmiş 43 okuldan 3483 2. sınıf lise öğrencileriyle okullardaki suç ve şiddetin yaygınlığı konusundaki çalışmada son bir yıl içerisinde en az bir kez kavgada bulunanların sayısının araştırmaya katılan öğrenci sayısının neredeyse yarısını oluşturduğu, hayatı boyunca en az bir kez başkasını yaralayanların oranının %26,3 olduğu, en az birisini yaralayanların % 50’sinin bu eylemi 13-15 yaşlarında gerçekleştirdiği tespit edilmiştir. Ayrıca Özcebe, Çetik ve Üner (2006) adolesanlarda şiddet davranışlarını ölçmek için yaptıkları çalışmada Ankara’da 3 liseye devam eden birinci sınıf öğrencisi 400 kişiye, son üç ay içerisindeki şiddet davranışlarını ve boyutlarını belirlemek, okulda şiddetten korunma ve kontrol programlarına kaynak oluşturması amacıyla ulaşılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerden % 19,8 çakı, bıçak, kurusıkı tabanca ve tabanca gibi silahlar taşıdığını, %8,8’inin şiddet uyguladığı, %20.6’sı hem şiddete maruz kaldığını hem de şiddet uyguladığı bulgusuna ulaşılmıştır. Şiddete maruz kalan öğrencilerin %49.2’si ve şiddet uygulayan öğrencilerin %42’si olayın okulda meydana geldiğini ifade etmiştir. Son üç ay içerisinde herhangi bir nedenden dolayı öğrencilerin şiddet olayı ile karşılaşma oranı, % 45.5 olarak tespit edilmiştir.

Efili tarafından (2006) yapılan “Ortaöğretim Kurumlarında Okuyan Öğrencilerin Saldırganlık ve Denetim Odağı’nın Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi” isimli araştırmada çalışmadan elde edilen bulgulara göre; erkek öğrencilerin saldırganlık puanları kız öğrencilerin saldırganlık puanlarından anlamlı düzeyde yüksektir

Yaygın Eğitim Merkezi tarafından (2007) yılında lise mezunlarının ifadelerine dayanılarak liselerde ne tür şiddet ve saldırganlık olaylarının hangi sıklıkla meydana geldiğine ilişkin sayısal veriler elde etmek amacıyla yapılan araştırma raporuna göre; sözel şiddet türü olarak incelediğinde liseye gidiş-gelişleri sırasında, cinsel içerikli laflar atılarak ya da başka bir biçimde, kendilerine sarkıntılık yapıldığını belirten kızların oranı %47,5’tir. Deveci, Karadağ, Yılmaz (2008) tarafından gerçekleştirilen “İlköğretim Öğrencilerinin Şiddet algıları” isimli araştırmanın bulgularına göre, öğrencilerin yarısına yakını şiddeti kavga etmek olarak tanımlarken, çoğunluğu da dövmek ve kötü davranmak olarak algıladığını belirtmiştir. % 3 ile 9 arasında değişen oranlarda bir kısmı ise; adam öldürmek, yaralamak, savaş, tehdit güvürtü ve doğal afetleri şiddeti tanımlamak için kullanmışlardır.

Kırımoğlu, Parlak, Dereceli ve Kepoğlu (2008) tarafından gerçekleştirilen “Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Spora Katılım Düzeylerine Göre İncelemesi” adlı araştırmadır. Araştırmada, saldırganlık düzeyleri cinsiyetler bakımından incelendiğinde; bayanların saldırganlık puanlarının erkeklerin saldırganlık puanlarından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

Ulaşılabilen literatür incelendiğinde Şiddet Davranışının Sıklığını ölçen Türkiye’de geliştirilmiş bir ölçeğe rastlanılmamıştır. Türkiye’de yapılan çalışmaların birçoğunda yurt dışındaki ölçeklerin uyarlamaları kullanılmıştır. Batı kültüründe geliştirilmiş bir ölçeğin psikometrik özellikleri her ne kadar güçlü olursa olsun kültürel farklılıklardan ötürü genellenebilir değildir (Heppener, Wampold ve Kivilighan, 2013). Bu bağlamda bu çalışmanın amacı Türk kültürüne uygun bireylerin şiddet davranışı sıklığını ölçen bir ölçek geliştirmek ve bu ölçeğin faktör yapısını test etmektir.

YÖNTEM

Bu çalışma, ölçek geliştirmeyi amaçlayan bir genel tarama çalışmasıdır. Tarama çalışmaları geçmişte veya halen mevcut olan bir durumu, olayı, bireyi, toplumu veya nesneyi kendi koşulları içinde ve olduğu gibi

betimlemeyi amaçlayan bir araştırma yaklaşımıdır (Karasar, 2000). Bu amaçla çalışmada 15-18 yaş grubu öğrencilerin Şiddet davranışı sıklığını ölçebilecek bir ölçek geliştirilmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2009-2010 eğitim-öğretim yılında eğitim öğretim yapmakta olan Türkiye'nin Marmara, İç Anadolu, Doğu Anadolu, Karadeniz, Güneydoğu Anadolu ve Akdeniz bölgelerinden 7GSSL(RB) ve aynı illerden seçilmiş 7 GL oluşturmaktadır. İllerin ve okulların belirlenmesinde seçkisiz (basit, tesadüfi) örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Seçkisiz örneklemede temel alınan birimlerin örnekleme için seçilme olasılıklarının eşit olmasıdır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz Demirel, 2008: 99)

Yazıcıoğlu, Erdoğan'ın (2004:50) örnekleme büyüklüğü tablosundaki $\alpha = 0.05$ örnekleme hatası dikkate alınarak, ölçekler 650 Güzel sanatlar ve Spor Lisesi (Resim Bölümü) öğrencisine, 1050 Genel lise öğrencisine uygulanmıştır. Uygulanan 1700 ölçekten 1544 ölçek geçerli veri aracı olarak geri dönmüştür. Ölçeklerin geri dönüş oranı % 90,8 dir.

Araştırmanın ölçek örneklemini İzmir, Ankara, Erzurum, Bursa, Antalya, Trabzon ve Gaziantep Güzel Sanatlar ve Spor Liselerinin birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıflarına devam eden, sanat eğitimi alan, çalışmada kullanılan ölçekleri cevaplamaya gönüllü 15- 18 yaş grubundan 575, aynı illerde 7 Genel Lisenin birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıflarına devam eden sözel, sayısal ve eşit ağırlıklı bölümlerinde öğrenim gören, seçmeli dersleri arasında resim dersi olan ve olmayan 969 olmak üzere toplam 1544 gönüllü öğrenci oluşturmaktadır.

Şiddet davranışı sıklığı Ölçeği (ŞDSÖ)'nin Geliştirilmesi

Ölçek Maddelerinin Hazırlanması

Ölçeğin geliştirilmesi sürecinde öncelikle şiddet eğilimiyle ilgili süreli yayınlar, kitaplar ve benzer ölçeklere ilişkin literatür taraması yapılmış, bu taramalardan hareketle şiddet davranışıyla ilgili ölçek maddeleri yazılarak madde havuzu oluşturulmuştur. Ayrıca madde havuzunun oluşturulmasında Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik alanında doktora yapan 2 doktora öğrencisinden ve Erzurum Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü PDR anabilim dalından 2 öğretim üyesinden görüşleri alınmıştır. İlk madde havuzunda 14 madde yer almıştır. Kapsam geçerliliğini sağlamak amacıyla ve birbirine benzeyen maddelerin çıkarılması, ifadelerin tekrar gözden geçirilmesi gibi çalışmaları kapsayan ilk değerlendirme neticesinde madde sayısı 10'a düşürülmüştür. Bu 10 maddelik formun anlaşılabilirliğini test etme adına Erzincan Sebahat Hanım lisesinden 50 öğrenciye uygulanmıştır. Uygulama esnasında öğrencilerden gelen anlaşılmasında güçlük yaşanan maddelerle ilgili geribildirimler not alınmış ve gerekli düzenlemeler yapılarak ölçeğe son hali verilmiştir.

Hazırlanan 10 maddelik ölçek formu uzman görüşüne dayalı kapsam geçerliği için Erzurum Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri bölümünde 4 öğretim üyesinin görüşlerine sunulmuştur. Uzmanlar yaptıkları analiz neticesinde her bir maddenin anlaşılabilirliğini ve maddelerin Şiddet Davranışıyla ilgili ne derece örtüşüğünü değerlendirmişlerdir. Ayrıca bu değerlendirme ile uzmanlardan çıkarılması ve eklenmesi gereken maddelerle ilgili geri bildirimler alınmıştır. Bu öneriler doğrultusunda bir madde ölçekten çıkarılmıştır. Bazı maddeler üzerinde ise küçük değişiklikler yapılarak düzenleme yapılmıştır. Uzman görüşleri doğrultusunda gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra güvenilirlik ve geçerlik çalışmaları için ölçeğin bu yeni formu kullanılmıştır.

9 maddelik Şiddet davranışı sıklığı maddelerinin iç tutarlığının bir göstergesi olarak Cronbach Alfa katsayısı hesaplanmış bu hesaplama bulgular Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1.

Şiddet davranış sıklığı ölçeğinin cronbach alfa katsayısı

Madde no	Madde Silinirse Ölçeğin Ortalaması	Madde Silinirse Ölçeğin Varyansı	Düzeltilmiş Madde-Toplam Puan Korelasyonu	Madde Silinirse Ölçeğin Cronbach Alfa Katsayısı
1	16,53	59,248	,462	,846
2	15,09	48,074	,690	,821
3	16,09	53,414	,565	,835
4	15,77	49,558	,689	,821
5	15,99	55,263	,461	,845
6	16,59	61,178	,285	,857
7	15,46	48,867	,708	,819
8	15,24	47,870	,674	,823
9	16,03	53,199	,561	,835

Tablo 1 incelendiğinde şiddet davranış sıklığının 6. maddesine ilişkin Düzeltilmiş Madde-Toplam puan korelasyonu çok düşük olup bu maddelerin “Madde silinirse ölçeğin Cronbach Alfa katsayısı” değeri bölümünde de Cronbach Alfa katsayısı değerinin yükseldiği görülmektedir. Bu bulgudan hareketle bu madde ölçekten çıkarılarak ölçeğin cronbach Alfa değeri yeniden hesaplanmıştır ve Tablo 2 de verilmiştir.

Tablo2.

Şiddet davranış sıklığının cronbach alfa katsayısı (2. uygulama)

Madde no	Madde Silinirse Ölçeğin Ortalaması	Madde Silinirse Ölçeğin Varyansı	Düzeltilmiş Madde-Toplam Puan Korelasyonu	Madde Silinirse Ölçeğin Cronbach Alfa Katsayısı
1	15,29	54,983	,451	,856
2	13,85	43,872	,703	,826
3	14,84	49,286	,560	,844
4	14,52	45,494	,690	,828
5	14,75	51,201	,449	,855
6	14,21	44,816	,712	,825
7	13,99	43,650	,686	,828
8	14,78	49,164	,553	,844

Tablo 2 incelendiğinde Şiddet Sıklığı güvenilirlik çalışmaları esnasında ölçekten bir madde çıkarılmıştır. Bunun sonucunda ölçeğin diğer maddelerine ilişkin Düzeltilmiş Madde-Toplam puan korelasyonu beklenen düzeydedir. ŞDSÖ ölçeğinin güvenilirlik çalışmaları esnasında Cronbach Alfa katsayısının, .85 olduğu görülmüştür.

Bu çalışmalar sonucunda temsil yeteneği düşük madde çıkarılarak 8 maddelik ölçek formunun geçerlik çalışmaları yapılmıştır.

Şiddet Davranışı Sıklığı'nın Geçerlik Çalışmaları

ŞDSÖ'nin geçerlik çalışmaları olarak yapı geçerliği yapılmıştır. Yapı geçerliği için ölçeğin faktör yapısını ve alt ölçeklerini belirlemek amacıyla açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri yapılmıştır.

ŞDSÖ'nin Yapı Geçerliği

ŞDSÖ'nin faktör yapısını incelemek amacıyla açımlayıcı (explanatory) faktör analizi yapılmıştır. 8 madde için temel bileşenler tekniği ile varimax döndürme kullanılarak faktör sayısı incelenmiş ve maddelerintek faktörde toplandığı belirlenmiştir. Bu döndürmenin kullanılmasının nedeni bağımsızlık, yorumlamada açıklık ve anlamlılık sağlama amaçlıdır. Sosyal bilimlerde ölçek geliştirmede sıklıkla dik döndürme tercih edilmektedir. Dik döndürme tekniklerinden en sık kullanılan varimax ve quartimaxtır. Her iki teknik de maddelerin yük değerini bir faktörde 1.0'a diğerlerinde ise 0.0'a yaklaştırmayı amaçlar (Büyüköztürk, 2004: 120). Bu çalışmada uygulamada daha yaygın bir kullanımı olan varimax döndürme tekniği tercih edilmiştir.

Açımlayıcı Faktör Analizi (afa)

Çalışmada keşfedici faktör analizlerinin kullanılmasının nedeni, teorik olarak belirlenen ölçeklerden yani gözlenen değişkenlerden oluşan faktörlerin birbirlerinden bağımsız bir biçimde faktörleşip faktörleşemediklerinin anlaşılabilmesidir. Verilerin faktör analizinin uygulanabilir olup olmadığını anlamak amacıyla Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testi ve analiz edilecek değişkenler arasındaki ilişkilerin anlamlı ve sıfırdan farklı olup olmadığını anlamak amacıyla da Bartlett testi uygulanmış olup bulgular Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3.

KMO ve Barlett testi

Kaiser-Meyer-Olkin Testi (KMO)	.886
	4382.49
Bartlett's Test of Sphericity	28
	.001

Tablo 3 incelendiğinde KMO katsayısının 0.88 olduğu görülmektedir. Bu değer 0.70'e eşit veya bu orandan büyük olması beklenir (Hair vd., 1998:99). Yine Tablodan Bartlett testine ilişkin Ki-kare değerinin $p < .001$ önem düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Bu bulgu verilere faktör analizinin uygulanabilir olduğunu göstermektedir. Verilerin faktör analizine uygun olduğu belirlendikten sonra 8madde ile boyut tanımlamadan temel bileşenler analizi yapılmış ve kavramsal anlamlılık sağlanması-kavramsal anlamlılığın artırılması amacıyla varimax dik döndürmesi yapılan faktör yapısı analiz edilmiştir. Analize ilişkin bulgular Tablo 4'te verilmiştir.

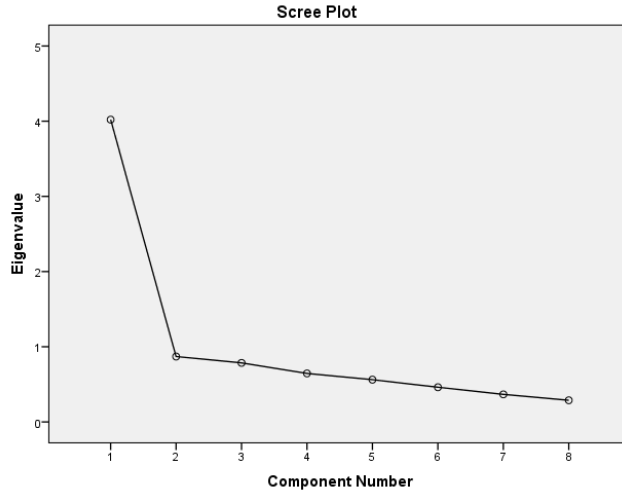
Tablo 4'te görüldüğü gibi tek faktörde toplanan 8 maddelik Şiddet davranışı sıklığının faktör analizi sonrası toplam varyansın % 50'sini açıklayan öz değeri 4.00'in üzerinde olan tek faktörlü bir yapı ortaya çıkmıştır. Faktör sayısını belirlemede kullanılan diğer bir yöntem de scree plot testidir. Scree Plot test yapılarak grafik eğrisinin eğiminde oluşan ilk ani değişikliğin 1. Faktör sonrasında meydana geldiği gözlenmiştir.

Tablo 4.

Şiddet davranış sıklığı ölçeğine ilişkin maddelerin ve faktörlerin varyansı açıklama oranları

Temel Bileşenler	Başlangıç Özdeğerleri		Yüklerin Kareler Toplamı		Varimax Döndürme Sonrası			
	Toplam	Açıklanan Varyansın %	Yığılmalı %	Toplam	Açıklanan Varyansın %	Yığılmalı %		
1	4,02	50,25	50,25	4,02	50,25	50,25	4,02	50,25

Bu veri maddelerin tek faktörlü yapısını desteklemektedir. Aşağıda Şekil 1’de Scree Plot test sonucu verilmiştir.

Şekil 1. Şiddet davranış sıklığı scree plot test sonucu

Faktör analizinde, faktör yüklerinin .40 ve üzerinde olması kabul edilebilir bulunmaktadır (Kline, 1994). Varimax döndürme yöntemi sonrası maddelerin tek faktördeki dağılımları Tablo 5’de verilmiştir.

Tablo 5.

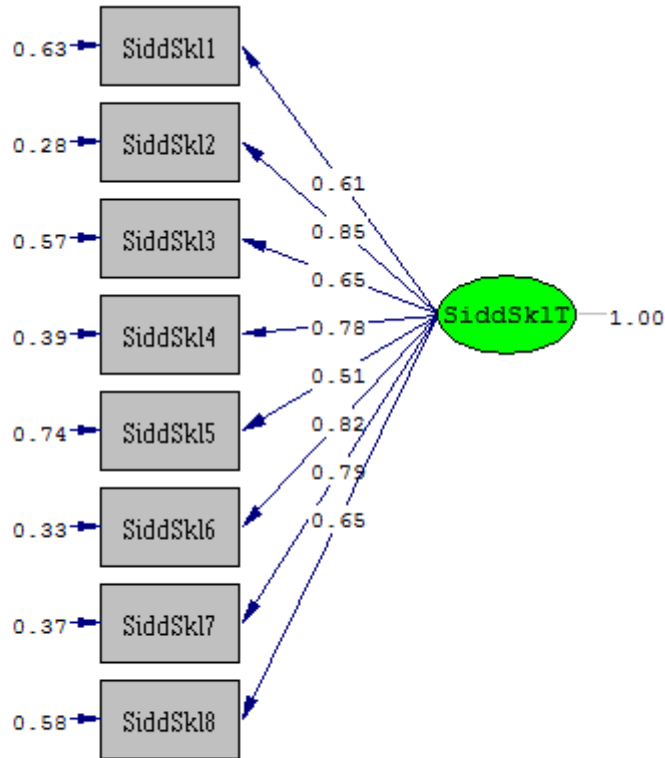
Varimax döndürme yöntemi sonrası ortaya çıkan faktör yükleri matrisi

Madde	Faktör yükü
Öğretmenim tarafından şiddet olarak algılanacak bir saygısızlık yaptım	,802
Birisine kavga edecek kadar kızdım.	,798
Öfkemi kontrol etmekte zorlandım	,786
Annem ve babama kötü davrandım	,780
Başkalarına zarar verme isteği duydum	,669
Birisine zorla bir şey kabul ettirmeye çalıştım	,667
Birisi ile kavga boyutunda bir tartışma yaşadım	,560
Kızgınlığımdan kendime zarar verecek davranışlarda bulundum	,556

Tablo 5. incelendiğinde, Tek Faktördeki maddelerin faktör yüklerinin .55 ile .80 arasında değiştiği görülmüştür. Bu faktör yükleri ölçek maddelerinin kabul edilebilir düzeyde olduğunu göstermektedir.

Doğrulamalı Faktör Analizi (dfa)

Kuramsal temelde oluşturulan 8 maddeden oluşan tek faktörlü yapı elde edildikten sonra Açıklayıcı (Explanatory) Faktör Analizi sonuçları temel alınarak ölçeğin tek boyutlu yapıya ait modeli Doğrulamalı Faktör Analizi (DFA) ile test edilmiştir. DFA sonucunda elde edilen uyum indeksleri[Uyum iyiliği(Goodness of Fit İndeks=GFI), Düzeltilmiş Uyum İndeksi(Adjusted Goodness of Fit İndeks=AGFI), Karşılaştırmalı Uyum İndeksi(Comparative Fit İndeks= CFI), Normlaştırılmış Uyum İndeksi(Normed Fit İndeks=NFI), Normlaştırılmamış Uyum İndeksi(Non-Normed Fit İndeks=NNFI), Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü(Root-Mean-Square Error of Approximation=RMSEA) ve Standardize Edilmiş Hataların Ortalama Karekökü (Standardized Root-Mean-Square Residual=S-RMR)] incelenmiş ve Ki-kare değerinin ($\chi^2=536.42$, $N=1544$, $sd=179$, χ^2 / Sd oranı=2.99, $p=0.00$) kabul edilebilir düzeyde anlamlı olduğu gözlemlenmiştir. Uyum İndeksi değerlerinin ise RMSEA= .051, GFI= .89, CFI= .87, AGFI= .86, NFI= .85, NNFI= .85 ve SRMR= .048 olarak bulunmuştur. Uyum indekslerinde GFI, CFI, AGFI, NFI, NNFI için $> .90$; RMSEA ve S-RMR için $< .05$ ölçüt (Hu ve Bentler, 1999; Sümer, 2000) olarak alınmıştır. Bu uyum indeksi değerlerinden hareketle model ve gözlenen veri arasında uyum olduğu ve önerilen modelin makul düzeyde uyum gösterdiği bulgulanmıştır. Modele ilişkin path diyagramı ve faktör yükleri şekil 1’de verilmiştir.

Chi-Square=536.42, df=20, P-value=0.00000, RMSEA=0.05

Şekil 2. ŞSK Ölçeğine ilişkin path diyagramı ve faktör yükleri

Şekil 1’deki DFA sonucuna göre madde faktör yüklerinin .61 ila .85 arasında değiştiği gözlenmiştir. Ayrıca maddelerin hata varyans değerlerinin de .28 ila .74 arasında seyrettiği gözlenmiştir. DFA sonucunda ölçeğin tek boyutlu, 8 maddelik son haline ulaşılmıştır. Bu verilere dayanarak modele giren tüm maddelerin modelle uyum gösterdiği söylenebilmektedir.

ŞDSÖ Puanlarının Değerlendirilmesi

Bireylerin Şiddet Sıklığını ölçme amacıyla geliştirilen 8 maddelik likert tipi bir ölçektir. Bireylerden ölçekte yer alan her bir maddenin kendilerine ne kadar uyduğunu 1-5 arası derecelere göstermeleri istenmektedir. Maddelere verilen cevaplar 5= Kesinlikle Katılıyorum, 4= Katılıyorum, 3=Kararsızım, 2= Katılmıyorum ve 1= Kesinlikle Katılmıyorum şeklinde derecelendirilmektedir. Ölçek tek boyuttan oluşmaktadır.

Ölçekten alınabilecek en düşük puan 8 iken en yüksek puan 40'dır. Ölçekten düşük puan alınması Şiddet Sıklığının azlığını ifade ederken; yüksek puan alınması bireyin Şiddet Sıklığının fazla olduğunu ifade etmektedir. Hem grup hem de bireysel olarak uygulanabilen ölçeğin standart cevaplama süresi 15 dakika olarak belirlenmiştir.

SONUÇ

Bu çalışmanın amacı Bireylerin Şiddet davranışı sıklığını Ölçen bir ölçek geliştirmek ve bu ölçeğin faktör yapısını test etmektir. Güvenirlilik analizi sonucu Şiddet davranışı sıklığı Ölçeğinin 1 maddesinin ölçeğin iç tutarlılık katsayısı olan Cronbach Alfa katsayısını düşürdüğü ve ölçeğin toplam madde korelasyonu düşük ilişki gösterdiği görülmüştür. Bunun sonucu olarak bu maddenin ölçekten çıkarılması gerektiği görülmüştür. 8 maddelik Şiddet davranışı sıklığı Ölçeğinin güvenirlilik katsayısı .85 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuç ölçeğin güvenilir olduğu şeklinde yorumlanmıştır.

Şiddet davranışı sıklığı Ölçeğinin yapı ve uyum geçerlilikleri incelenmiştir. Açıklayıcı faktör analizi sonucunda Şiddet davranışı sıklığı Ölçeğinin tek faktöre sahip olduğu görülmüştür. tek faktörde toplanan 8 maddelik Şiddet davranışı sıklığının faktör analizi sonrası toplam varyansın % 50'sini açıklayan öz değeri 4.00'in üzerinde olan tek faktörlü bir yapı ortaya çıkmıştır. Elde edilen bu veriler ışığında envanter doğrulayıcı faktör analizine tabi tutulmuştur. DFA sonucunda ($\chi^2 = 536.42$, $N=1544$, $sd= 179$, χ^2 / Sd oranı=2.99, $p=0.00$) kabul edilebilir düzeyde anlamlı olduğu gözlemlenmiştir. Uyum İndeksi değerlerinin ise RMSEA= .051, GFI= .89, CFI= .87, AGFI= .86, NFI= .85, NNFI= .85 ve SRMR= .048 olarak bulunmuştur. Uyum indekslerinde GFI, CFI, AGFI, NFI, NNFI için $> .90$; RMSEA ve S-RMR için $< .05$ Şiddet davranışı sıklığı Ölçeği şiddet ve saldırganlık davranışını açıklayan literatür bağlamında oluşturulmuştur. Bu bağlamda da ölçek Bireylerin Şiddet Davranışı gösterme sıklıklarını belirlemeye çalışmaktadır. Ölçekten alınan puanın yüksekliği bireyin şiddet davranışına sık başvurduğunun göstergesidir. Ölçeğin geliştirilme amacı da Türkiye'de kendi kültürümüze ait bir ölçekle bireylerin şiddet sıklıklarını ölçerek Şiddet davranışına sık başvuran bireyleri tespit etmektir.

KAYNAKÇA

Bilgin N., Toros F., Çamdeviren H. ve Şaşmaz T., (2004). Okulda fiziksel ve sözel şiddete maruz kalan çocukların sosyo-demografik özellikleri: Prevalans çalışması. *Adli Tıp Dergisi*, 1, 25-30.

Brenner, C., (1977). *Psikanalizin temelleri*. (Çev. I. Savaşır- Y. Savaşır). Ankara: Sinir ve Ruh Sağlığı Derneği Yayınları.

Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. (Dördüncü baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Çetin, H. (2004). *Öğrenci ergenlerin şiddete yönelik tutumları: Yaş ve cinsiyete göre bir inceleme*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Deveci, H., Karadağ R. ve Yılmaz, F., (2006). İlköğretim çocuklarının şiddet algıları. Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler Sempozyumu'nda sunulan bildiri, 28 - 31 Mart, İstanbul.

- Dönmezer, S. (1996). Çağdaş Toplumda şiddet ve mafya suçları. *Cogito, Aylık Düşünce Dergisi*, (6-7).
- Efili, E., (2006). Orta öğretim kurumlarında okuyan öğrencilerin saldırganlık ve denetim odağının karşılaştırmalı olarak incelenmesi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler/Erkan%20EF%20BOLT%20EF%20BOLT%20ERKAN.pdf . (02.11.2009 tarihinde alıntılanmıştır)
- Fromm, E., (2008). *Sevgi ve şiddetin kaynağı.* (Çev.Y. Salman, N. İçten) (7. Basım). İstanbul: Payel Yayıncılık.
- Gümüş A., (2006). *Şiddetin nedenleri*. Toplumsal Bir Sorun Olarak Şiddet Sempozyumu. Ankara, Eğitim Sen Yayınları.
- Goswami, B. B. (1995). *Cultural adaptability of violence. perspectives in grimindogy*. Indian: Edited by : S. Venigopal Roa, Vikas Publishing Hause.
- Heppener P., Wampold B. ve Kivilighan D. (2013). *Psikolojik danışmada araştırma yöntemleri*. (Çeviri Editörü, D. M. Siyez), Ankara, Mentis Yayıncılık.
- Kaptanoğlu, C., (2009). Neden şiddet. *Psikeart Dergisi*, (5).
- Karasar, N.(2000). *Bilimsel araştırma yöntemi*. (10. Baskı). Ankara: Nobel Yayın ve Dağıtım.
- Kırımoğlu, H., Parlak, N., Dereceli, Ç., Kepoğlu, A., (2008), Lise öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin spora katılım düzeylerine göre incelemesi. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2 (2), 147-154.
- Köknel, Ö. (1996). *Bireysel ve toplumsal şiddet*. (1. Baskı). İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Lorenz, K. (1996). Saldırganlığın spontanlığı. *Cogito, Aylık Düşünce Dergisi*, (6-7).
- Michaud, Y. (1986). *Şiddet*. (Çev: Cem Muhtaroğlu). İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Moeller, T. G. (2001). *Youth aggression and violence: A psychological approach*. USA: Lawrence Erlbaum Associates.
- Ögel, K., Tarı, I., Eke, C. (2006). Okullarda suç ve şiddeti önleme. İstanbul Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuga Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler Sempozyumu. <http://www.alopsikolog.net/pdf/p31.pdf>
- Öğülmüş, S. (1995). Okullarda (liselerde) şiddet ve saldırganlık. A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Araştırma Raporu.
- Smith, Douglas C. , Daya S. Sandhu (2004). Toward a positive perspective on violence prevention in schools: Building connections. *Journal of Counselling and Development*, 8, 287-293.
- Üner, S., Özcebe, H., Çetik, H. (2009). Farklı sosyoekonomik düzeylerde yer alan üç lisenin birinci sınıf öğrencilerinde yaralanmalar ve risk faktörleri. *Türkiye Klinikleri Tıp Bilimleri Dergisi*. 29 (1).
- Ünsal, A., (1996). Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi. *Cogito, Aylık Düşünce Dergisi*, (6-7)
- Yazıcıoğlu, Y., Erdoğan S., (2004). *SPSS uygulamalı bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Detay Yayıncılık.